

Open book zkoušení má výhody, ale je náročnější a méně motivovaným studujícím může i uškodit

text: **Pavel Korelus**
foto: **Roman Muchka**

Kromě rozmachu distanční výuky objevují pedagogové a pedagožky také další metody, které mohou fungovat v době pandemie i po ní. Jednou z nich je open book exam (OBE)*, která sice ještě nemá český ekvivalent, ale ve světě je známá už přes půl století a na několika tuzemských, především vysokých školách se s ní setkat lze. Mohla by to být spolehlivá forma dálkového zkoušení, kterou v současnosti školství hledá? Manželé Anastasija a David Frantovi z Fakulty pedagogické Západočeské univerzity v Plzni se spolu s kolegyní Jaroslavou Novákovou při svém výzkumu zabývali nejen touto otázkou, ale metodou OBE celkově.

Překvapilo mě, že metoda OBE není vlastně žádná žhavá novinka, která vznikla teď v souvislosti s pandemií, ale že má kořeny podstatně hlouběji.

Anastasija Franta: Podařilo se nám ji dohledat v člancích z 50. let minulého století. Možná existují i dřívější záznamy, ale první, který jsme našli my, je z roku 1958. Máte ale pravdu, že diskuze o této metodě se otevřely právě teď během pandemie, kdy jsme potřebovali narychlo vytvořit nějaký způsob zkoušení na dálku.

Jak jste si při výzkumu rozdělili práci?

David Franta: Moje žena měla na starosti teoretickou část, rešerše manuálů a studií univerzit především z anglosaského světa, ale i z jiných zemí, jako je Indie nebo Rusko, paní doktorka Nováková prováděla řízené rozhovory se studenty učitelství pro 1. stupeň ZŠ, já praktickou část, tedy řízené rozhovory s absolventy a zaměstnanci ZČU. Z mých deseti respondentů bylo devět absolventů Západočeské univerzity, kteří

po studiu zůstali na univerzitě působit jako vyučující nebo našli uplatnění jinde než na univerzitě, ale zůstali ve svém oboru.

Znali metodu OBE?

DF: Našli se i tací, kteří ji aplikovali při zkouškách už před pandemií. A někteří docela úspěšně. Jeden z respondentů uvedl, že se k ní propracoval sám, intuitivně, aniž by o ní cokoliv odborného četl. Trvalo mu to osm až deset let. Zkoušky dělá tak, že je vlastně tvoří dva testy, přičemž v jednom z nich užívá metodu OBE, test je časově omezený a zkoumá dovednosti studenta, zatímco druhý test je časově neomezený a je při něm užita metoda CBE, která zase zkouší studentovy znalosti.

Když metodu OBE popíšu krátce tak, že zkoušený student má u sebe nějakou pomůcku a nemusí všechno vědět z hlavy, není to velké zjednodušení?

AF: Je to nejpoužívanější forma takové zkoušky. Může se konat prezenčně, jak jste ji popsal, kdy student má u sebe jakékoliv pomůcky, které mu učitel povolí, ale za určitých podmínek se může konat také distančně. Tam je otázkou, jestli studentovi učitel povolí používat internet. Existují ale i jiné formy OBE, které se v praxi používají na několika světových univerzitách, například v Exeteru, na Harvardu, v Ontariu nebo Sydney. První z nich je questions released, při níž vyučující posílá studentovi předem soubor otázek, on si je může doma v klidu prozkoumat a následuje zkouška, při které žádné pomůcky nemá. Jinou formou je take home exam, při které student dostane většinou jeden den před zkouškou jednu konkrétní otázku, na kterou se připraví, a druhý den opět odpovídá bez pomůcek.

*

OBE je takový typ zkoušky, při němž studenti a studentky mohou používat povolené pomůcky, tedy opak klasických, běžných zkoušek označovaných jako closed book exam (CBE). Studující při OBE někdy vědí den i více dopředu, jakou otázku se mají naučit, mají čas na přípravu a při samotné zkoušce si pak pomáhají knihami, internetem i vlastními poznámkami.

Mohlo by se zdát, že oproti běžnému zkoušení, při kterém se student nebo studentka naučí všechno a čeká, nač se ho učitel zeptá, je tato metoda jednodušší.

AF: Existují studie názorů studentů na metodu OBE před zkouškou a po zkoušce. Studenti opravdu předpokládali, že pro ně taková zkouška bude snadnější i z psychologického hlediska. Mysleli si, že při ní budou klidnější a nebudou se cítit pod tlakem, ale po zkoušce se ukázalo, že takový pocit měla jen menšina z těch, kteří u zkoušky uspěli. Někteří vědci si to vysvětlují tím, že když studenti vědí předem, že se zkouška uskuteční jako open-book, tak nechodí na hodiny, chybějí, nepamují, co by měli, v domnění, že přijdou na zkoušku a v knize si vše rychle dohledají.

Tak to ale není.

AF: Jedna z univerzit, na které jsme se zaměřili, na to upozorňuje přímo v instrukcích k open book: Čím více pomůcek si přinesete, tím hůře dopadnete. Bude to pro vás velká ztráta času, pokud nemáte správný způsob vyhledávání a neudělali jste si systematické poznámky.

DF: Jak se u mnohých respondentů ukázalo, metoda open book je náročnější v tom ohledu, že se zaměřuje spíše na ty praktické dovednosti. Příkladem může být absolventka Fakulty právnické, která musela v rámci svého studia napsat případovou studii, dostala určitý stanovený limit a měla k dispozici zákoníky a další odbornou literaturu. Napsat takovou studii tedy vyžadovalo dovednost a respondentka se nám svěřila, že to pro ni sice byla velmi neobvyklá forma zkoušky, ale s ohledem na studium práv to pro ni zároveň byla zkouška smysluplná, protože se při ní případovou studii opravdu psát naučila. Zkouška opravdu ověřila její dovednost, kterou potom jako právnička už ve firmě užila.

AF: Otázky při OBE jsou většinou těžší a komplikovanější než na obyčejné zkoušce. Když jsem ji v takovém formátu skládala já sama, dostala jsem například otázku „Jaká tvrzení jsou pravdivá?“ a pak různá tvrzení A, B, C, která bylo třeba dohledat v různých zdrojích. Kdybych nevěděla, kde je mám dohledat a ověřit, přišla bych o spoustu času.

Na co konkrétně jste se při výzkumu ptali zaměstnanců a absolventů Západočeské univerzity?

DF: Byly to otázky typu: Jak probíhaly zkoušky na univerzitě? Měly podobu OBE, nebo CBE, popřípadě to byly oba formáty nebo jejich kombinace? Pokud jste dělali zkoušku OBE, u kterých předmětů to bylo? Doporučili

byste metodu open book exam, a pokud ano, tak ve kterých předmětech? Zdájí se vám zkoušky tohoto formátu relevantní ve vašem oboru?

A odpovědi?

DF: Výsledky takové menší sondy je sice těžké zobecnit, ale i tak jsme se dozvěděli zajímavé informace. Například to, že většina respondentů zažila jako studenti sice metodu closed book exam, ale jako vyučující už používali metodu OBE ještě před pandemií. Samozřejmě s různými výsledky. Jedna respondentka, učitelka německého jazyka, s ní má velmi dobré zkušenosti a domnívá se, že je třeba se otevřít moderním technologiím, a výuka i zkoušení by se podle ní měly odehrávat ve větší míře metodou open book. Respondent, o němž už byla řeč, který se k OBE propracoval sám postupně, se zase domnívá, že je však stále třeba respektovat individuality studentů, neboť někdo je schopnější se věci naučit nazpaměť, ale někdo zase dokáže při OBE kreativně pracovat.

Takže vyučující by mohl v rámci jedné skupiny studujících používat obě metody?

DF: Ano, i to může být cesta. Ovšem ve výzkumu jsme měli také respondenta, který má s open book velmi špatné zkušenosti. On při zkoušce stanovil stejná pravidla pro studenty Fakulty aplikovaných věd jako pro studenty Fakulty strojní a počítal s tím, že strojaři nebudou mít takové znalosti matematiky, které se u zkoušky předpokládaly, ale studenti aplikovaných věd je budou mít lepší a při zkoušce půjdou do hloubky a dosáhnou lepších výsledků. Jenže zjistil, že mezi oběma skupinami nakonec vůbec nebyl rozdíl. Studenti Fakulty aplikovaných věd do hloubky nešli, měli stejné výsledky jako strojaři a co do schopností se neposunuli tam, kam zkoušející předpokládal, že dojdou. Bylo to pro něj zklamání.

K čemu tam došlo?

DF: Studenti Fakulty aplikovaných věd mohli mít lepší znalosti než strojaři, jak učitel předpokládal, jenomže když se seznámili s metodou OBE, domnívali se, že nepotřebují větší přípravu, protože budou moci pracovat s pomůckou. Hlubší znalosti matematiky, které pravděpodobně mají, nedokázali při zkoušce zúčtovat. Učitel označil metodu OBE za v jistém slova smyslu pseudoliberalizaci nebo pseudodemokratizaci. Studentům by na jednu stranu rád vyšel vstříc, protože úroveň matematiky u vysokoškoláků je čím dál horší, ale teď

si pokládá otázku, jestli škola touto cestou může studenta, budoucího vědce, na povolání vůbec připravit. Ta otázka je namístě a je třeba říci, že sami vyučující musí zvážit, jakou metodu zvolit.

Takže individuální přístup, o kterém hovořil jeden z dotazovaných učitelů, by byl opravdu řešením.

DF: Schopnosti a potřeby studenta je potřeba zohlednit vždy. Musím ale dodat, že zmíněný respondent, který měl s OBE špatnou zkušenost, také řekl: „Něco pochopit znamená naučit se to nazpaměť.“ A já jako středoškolský učitel mu v tom dávám za pravdu, protože jsou věci, které pochopíte jen tehdy, když se je naučíte, jinak ne.

AF: To je pravda, ale teď žijeme v době, kdy je informací tolik, že žák ve škole má k učení více zdrojů, než jsme měli my. Kdyby se ale poctivý student připravoval na OBE tak, jak by měl, tedy s využitím hloubkového přístupu a podobně, měl by si vytvořit velké množství mentálních schémat, provázat jimi všechny informace mezi sebou a poté by měl vědět, kde jakou informaci dohledá. Tím pádem by si to vlastně i zapamatoval. V jedné studii, kterou jsme se také zabývali, byl výzkum, který zjistil, že studenti úspěšní při OBE byli úspěšní i při CBE. Pomáhala jim právě mentální schémata. Naopak to ale nefungovalo, protože studenti, kteří se jen učili nazpaměť, memorovali, už znalosti mezi sebou propojit nedokázali.

Jak naložíte s výsledky výzkumu?

DF: Studii plánujeme zaslat do jednoho pedagogického časopisu a výsledky budou zveřejněny také v dokumentu CRP projektu Metoda open book exam na vysoké škole, což bude dokument určený všem vysokým školám v České republice. ●

Rozhovor vznikl pro web Universitas.cz, kde najdete jeho nezkrácenou verzi.

Anastasija Franta, Ph.D.

narodila se v roce 1990 v Čerepovci (Vologodská oblast, Ruská federace) / působí jako odborná asistentka na katedře germanistiky a slavistiky Fakulty filozofické ZČU a jako externí pracovníce na katedře ruského jazyka Fakulty pedagogické ZČU / vystudovala ruský jazyk a literaturu na Filologické fakultě Lomonosovy univerzity v Moskvě / věnuje se historické gramatice ruského jazyka a slavistice / působila na Lomonosově univerzitě v Moskvě a na Univerzitě v Lublani

PhDr. Mgr. David Franta, Ph.D.

narodil se v roce 1989 v Klatovech / působí jako učitel českého jazyka a literatury, dějepisu a latiny na Gymnáziu Jaroslava Vrchlického v Klatovech a jako odborný asistent na katedře českého jazyka a literatury Fakulty pedagogické ZČU / vystudoval bohemistiku a učitelství českého jazyka a literatury a dějepisu pro SŠ na Filozofické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a teorii vzdělávání v bohemistice na Fakultě pedagogické ZČU / věnuje se didaktice českého jazyka, slohu a literatury pro SŠ, české literatuře 19. století a regionalismu Klatovska